

JOURNALISTIEK, EEN VAK APART

Journalistieke identiteit in de jaren vijftig ¹

NELE BEYENS *

IN DE LOOP VAN DE JAREN NEGENTIG MANIFESTEERDE ZICH EEN TOENEMENDE BELANGSTELLING VOOR DE MENS IN DE JOURNALISTIEK, VOOR DE JOURNALIST ACHTER HET DAGBLAD, ZIJN WAARDEN EN ZIJN NORMEN. STUDIES OMTRENT PERS EN MEDIA BEHANDELDEN STEEDS VAKER DEONTOLOGISCHE PROBLEMEN; HET TECHNISCHE EN INSTITUTIONELE VERHAAL VERSCHOOF ENIGSZINS NAAR DE ACHTERGROND ². IN BELGIË HEEFT DEZE VERNIEUWDE AANDACHT ZICH, IN TEGENSTELLING TOT IN NEDERLAND, BIJNA UITSLUITEND OP DE EIGEN TIJD TOEGESPITST. DEZE BIJDRAGE WIL VEELEER DE JOURNALIST VAN DE JAREN VIJFTIG EN DE VROEGE JAREN ZESTIG IN BEELD BRENGEN. MEER BEPAALD WORDT DE JOURNALISTIEKE EIGENHEID OF IDENTITEIT ONDERZOCHT ZOALS DIE IN HET JOURNALISTIEKE VERTOOG VAN DE GESCHREVEN PERS VAN DIE JAREN NAAR VOREN KWAM. WAT CENTRAAL STAAT, IS DE REFLECTIE OVER BEROEP, TAAK EN PLAATS IN DE MAATSCHAPPIJ : HET JOURNALISTIEKE ZELFBEELD EN HET BEWUSTZIJN DAARVAN ³.

Journalist zijn was voor de journalisten kort na de Tweede Wereldoorlog niet zomaar het beoefenen van een beroep. Het betekende veel meer dan het schrijven van artikelen, het was een levenswijze en een identiteit waar men trots op was. Het was een roeping die een grote verantwoordelijkheid met zich meebracht. Het bewustzijn van een beroepseigenheid kwam onder meer tot uiting in het opstellen van deontologische codes en het ijveren voor de bescherming van de beroepstitel; in 1963 leidde dat tot de wet omtrent de bescherming en erkenning van de titel van beroepsjournalist. Met deze regeling wilden de journalisten beletten dat “allerhande avonturiers zich als journalisten zouden kunnen laten doorgaan” ⁴. De journalistentitel moest worden voorbehouden voor “de ware journalisten” ⁵.

De plaats waar journalisten het meest spraken en reflecteerden over het beroep was ongetwijfeld de beroepsvereniging, de Algemeen Belgische Persbond, die aan het einde

-
- 1 Dit artikel is gebaseerd op mijn thesis : NELE BEYENS, *De betovering van het papier. Journalistieke cultuur in België tussen 1950 en 1980*, Katholieke Universiteit Leuven, 1999-2000. Dank ben ik verschuldigd aan Marnix Beyen voor zijn deskundige begeleiding bij het schrijven van mijn thesis en aan Kaat Wils voor haar kritische commentaren op een eerdere versie van dit artikel.
  - 2 Zie bijvoorbeeld : JAN CLEMENT & MIEKE VAN DE PUTTE (ed.), *De gespannen verhouding tussen media, gerecht en politiek*, Groot-Bijgaarden, 1995; POL DELTOUR, *Man bij hond. Over pers, politiek en gerecht*, Antwerpen, 1996; LIESBETH KOENEN, RIK SMITS & MANS KUIPERS (ed.), *De keuken van Argus. Achter de schermen van de journalistiek*, Amsterdam-Antwerpen, 1996 en GEERT BUELENS (ed.), *De militanten van de limiet. Over censuur en vrije meningsuiting*, Leuven, 2000.
  - 3 WILLEM FRIJHOFF, “Identiteit en identiteitsbesef. De historicus en de spanning tussen verbeelding, benoeming en herkenning”, in *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, nr. 4, 1992, p. 614-634.
  - 4 “Journalistieke verantwoordelijkheid”, in *De journalist/Le journaliste. Tijdschrift van de Beroepsverenigingen der Belgische dagbladpers*, nr. 4, 1950, p. 18.
  - 5 *Idem*, p. 18.

van de negentiende eeuw door enkele journalistieke voorvechters was opgericht⁶. De Persbond hield zich voornamelijk bezig met morele aangelegenheden zoals het belang van de pers in een democratie, de beroepsdeontologie, het bronnengeheim of de verdediging van de levensbeschouwelijke, informatieve en opvoedkundige taken van de journalist. Dergelijke kwesties kwamen geregeld ter sprake in vergaderingen, toespraken, journalistieke congressen en discussies die vaak integraal werden weergegeven in het tijdschrift van de vereniging, *De Journalist*⁷. Hoewel de Persbond niet alle journalisten verenigde – lidmaatschap was niet verplicht – kan zij toch worden beschouwd als dé vertegenwoordiger bij uitstek van de journalistengemeenschap van die jaren. Naast haar eigen leden, bood de Persbond immers ook onderdak aan allerlei kleinere journalistenorganisaties waaronder de Beroepsunie van de Belgische Pers (het journalistensyndicaat) en meer gespecialiseerde verenigingen zoals bijvoorbeeld de Bond van Modejournalisten of de Bond der Filmpers. Ook de verzuilde journalistenorganisaties, de Bond der Liberale Journalisten, de Bond der Katholieke Journalisten en de Bond der Socialistische Journalisten hadden hun plaats binnen de Algemene Persbond en hun stem was regelmatig terug te vinden in *De Journalist* en in de jaarboeken.

Journalisten reflecteerden niet alleen binnen de beroepsvereniging over hun eigen beroep. Ook op individuele basis hebben journalisten hun deontologische bekommernissen en beschouwingen over hun eigen beroepsleven aan het papier toevertrouwd, zowel tijdens als na hun carrière, zowel in korte kranten- of tijdschriftartikelen als in hele boekdelen⁸. Een belangrijke groep hierbij vormen de memoires die in de jaren negentig zijn verschenen, geschreven door journalisten wiens loopbaan kort na de Tweede Wereldoorlog was aangevangen. Aanleiding tot deze werken vormde veelal het gevoel dat het karakter van hun beroep in de loop der jaren door de veranderingen en modernisering in het perslandschap steeds meer in het gedrang is geraakt en bijgevolg verdedigd moest worden. Deze memoires brengen een laatste ode aan de oude journalistieke cultuur en identiteit, waarbij alle idealen, waarden en normen van weleer nog een laatste keer uit de doeken worden gedaan. Ondanks de vaak erg nostalgische en sterk geïdealiseerde toon van deze werken, getuigen ook zij van de problemen waarmee journalisten bij de uitoefening van hun beroep te kampen hadden, hoe zij daarover dachten en welke waarden en vaardigheden daarbij van belang werden geacht.

---

6 Voor de evolutie van deze Algemeen Belgische Persbond/*Association de la Presse belge* tot de huidige Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België, zie: POL DELTOUR, "Tussen administratie, vakbond en orde: de vereniging van beroepsjournalisten (AVBB-VVJ) anno 2000", in *Mediagids. Boeken en pers*, nr. 4, 1999, p. 79-103.

7 Het gaat hier om: *De journalist/Le journaliste. Tijdschrift van de Beroepsverenigingen der Belgische dagbladpers*. Daarnaast gaf de Persbond ook jaarboeken uit, zij het op zeer onregelmatige basis.

8 Dit autobiografische bronnenmateriaal werd voor deze studie nog aangevuld met enkele interviews en schriftelijke vragenlijsten. 131 'actief gepensioneerde journalisten' ontvingen een vragenlijst omtrent hun voormalige beroepsactiviteiten. Allen waren in 1999 nog lid van de Algemene Vereniging van de Beroepsjournalisten in België. Twintig van hen stuurden deze vragenlijst ingevuld terug.

- Zo werd een krant tot in de jaren vijftig nog gemaakt. Zetmachines van de drukkerij S.A.R. te Anderlecht. (Foto SOMA)

I. Onafhankelijkheid en persvrijheid

Een van de belangrijkste journalistieke waarden is die van de persvrijheid : persvrijheid geldt als de noodzakelijke voorwaarde om betrouwbare verslaggeving mogelijk te maken en kan alleen maar worden gewaarborgd door middel van de journalistieke onafhankelijkheid. Ook in het journalistieke discours van de jaren vijftig werd de onafhankelijkheid hoog in het vaandel gevoerd. In tegenstelling tot de hedendaagse opvatting van persvrijheid als ongebondenheid ten aanzien van politieke en commerciële eisen, wisten de journalisten uit de jaren vijftig het ideaal van de persvrijheid te combineren met een verregaande politieke verbondenheid. De verzuiling manifesteerde zich ook in krantenland. Bijna alle dagbladen getuigden van een levensbeschouwelijke instelling en waren nauw verbonden met de politieke partij van gelijke strekking of andere organisaties zoals vakbonden. Ook werd de journalistieke arbeid vaak gecombineerd met een politiek mandaat ⁹. Tot ver in de jaren zeventig zijn hiervan voorbeelden

---

⁹ Enkele voorbeelden aan Vlaamse zijde : De CVP-senator Karel Van Cauwelaert was tot 1970 politiek directeur en hoofdredacteur van *Het Volk*. Albert Coppé, CVP-Kamerlid en later ook minister, was tevens redacteur bij *De Nieuwe Gids*, evenals de CVP-senatoren John Waterschoot en Antoon Breyne. Hoofdredacteur van *Het Belang van Limburg*, Hubert Leynen, combineerde deze taak tot 1977 met een mandaat als CVP-senator. Het liberale Kamerlid en minister Frans Grootjans was tevens hoofdredacteur van *De Nieuwe Gazet* en Jos Van Eynde was niet alleen hoofdredacteur van de *Volksgazet*, maar ook actief in de socialistische partij. Aan Waalse z

terug te vinden. In het geval van de katholieke pers moet tevens op de invloed van het episcopaat worden gewezen.

Ondanks deze verregaande inmenging van de politiek en de kerk in de journalistieke wereld was de persvrijheid volgens de betrokken journalisten geenszins in gevaar. Het is duidelijk dat dit standpunt enkel mogelijk was doordat het begrip persvrijheid door de journalisten in de jaren vijftig anders werd ingevuld dan vandaag. Persvrijheid werd gezien als “een voortvloeisel van de vrijheid der gedachte” en betekende met andere woorden de vrijheid van meningsuiting, vrijheid van opinie¹⁰. Niet alleen had men als journalist de vrijheid om een levensbeschouwelijke visie uit te dragen, men had tevens de plicht dat te doen. Het uitdragen van een opinie werd binnen het discours van de opiniepers gezien als de voornaamste taak van de journalist : de pers was “het vervoermiddel van de mening”¹¹. Wel is het duidelijk dat een redacteur niet eender welk standpunt mocht uitdragen : de mening die een journalist verkondigde, diende overeen te stemmen met de levensbeschouwelijke beginselen van de krant waar hij voor schreef.

Deze door het blad opgelegde tucht werd als evident ervaren en de term censuur kon daarop niet van toepassing zijn, zo stelde men¹². Een journalist koos immers vrijwillig voor een krant en voor de bijbehorende levensbeschouwelijke grondbeginselen. Beïnvloeding was nu eenmaal de consequentie van het schrijven in dienst van een politieke kleur. Al waren er “momenten waarop hard nieuws diende te worden verzwegen wegens ‘politiek’”, Raf Bonte, een voormalige *Laatste Nieuws-* en *Nieuwsblad*journalist, stelt dit niet als bevoogding te hebben ervaren¹³. Veeleer betrof het, om het met de voormalige journalist Oger Bourdeaud’huys te zeggen, “een zekere houding, met daaraan verbonden beperkingen”¹⁴. Hoe ver de verbondenheid tussen de pers en de partijpolitiek en levensbeschouwelijke organisaties soms ook kon gaan, dit werd niet getaxeerd als ‘afhankelijk’. In tegenstelling tot inmenging van de partijen was beïnvloeding door de overheid voor de journalisten in de jaren vijftig uit den boze¹⁵. Journalistieke onafhankelijkheid betekende onafhankelijkheid ten opzichte van de staat. Elke poging tot ingrijpen of controle vanwege de overheid gold als censuur.

---

partij. Aan Waalse zijde kan onder meer José Demarets worden genoemd. Hij stond aan het hoofd van *La Cité* en was Kamerlid en minister voor de PSC. Edmond Leburton op zijn beurt was vooraanstaand socialistisch politicus en vormde als hoofd van de Raad van Bestuur van *Le Peuple* en vooral door zijn vele editoriaals hét gezicht van deze krant.

10 Edgar Spaelant deed deze uitspraak tijdens het 31e Nationale Congres van de Belgische pers, gehouden van 10 tot 12 mei 1958. Zie : EDGAR SPAELANT, “De zending van de journalist”, in *De journalist*, nr. 4, 1958, p. 17.

11 “De taak van de journalist”, in *De journalist*, nr. 5, 1955, p. 25-27.

12 *De journalist*, nr. 1, 1959, p. 15.

13 Raf Bonte. *Beantwoorde vragenlijst*.

14 Oger Bourdeaud’huys. *Beantwoorde vragenlijst*.

15 LEON DUWAERTS, “De uiteenzetting van de verslaggever”, in *De journalist*, nr. 4, 1964, p. 31.

Hoe dominant aanwezig ook, het opinie-ideaal werd niet door iedereen gedeeld en vanaf het einde van de jaren vijftig moest het steeds meer terrein prijsgeven ten voordele van een neutraal informatie-ideaal. Het succes van radio en vooral televisie, die bij wet gebonden waren aan een neutrale berichtgeving, vergrootte het aandeel van de zogenaamde neutrale pers in sterke mate¹⁶. Door de opkomst van de audiovisuele media was de dominante positie van de opiniepers met andere woorden niet langer gewaarborgd. De vertegenwoordigers van de opiniepers reageerden op deze dreiging met een verheerlijking van hun eigen persideaal. De journalistieke verdiensten van hun collega's van de audiovisuele media daarentegen werden steevast geminimaliseerd. Meer nog, er werd vanuit gegaan dat de voorgeschreven neutraliteit, evenals de aard van het medium, waardevolle journalistiek onmogelijk maakten.

In het verheerlijkende discours van de opiniepers uit de jaren vijftig werd het uitdragen van een opinie niet alleen gezien als een essentiële taak, het gold tevens als dé factor bij uitstek die de pers aanzien gaf: "de journalist plaatst zijn beroep op het hoge plan. Dat doet het feit dat hij opinie vormt"¹⁷. Het ging hierbij niet alleen om het uiten van een mening of het inlichten van een gelijkgezind publiek. De journalist had tevens een voorlichtende en opvoedende taak en moest de opinie van de zijn lezers leiden: de journalist als "commentator, voorlichter, leider van de verblinde massa"¹⁸. Daartoe dienden de gebeurtenissen door middel van een levensbeschouwelijk gekleurde commentaar te worden belicht. Op die manier groeide de journalist uit tot een "spirituele gids"¹⁹. Opinie in de jaren vijftig bleef niet beperkt tot commentaren, maar had tevens betrekking op de gewone berichtgeving. De feitelijke verslaggeving moest waar zijn, maar niet neutraal. Neutrale berichtgeving kon nooit aan de opvoedende taak voldoen, zo luidde het standpunt van de dominante opiniepers. Neutrale berichtgeving vond men bijgevolg minderwaardig, zoals blijkt uit de volgende uitspraken: "het kleinerende epitheton van de neutraliteit", "het bedroevende verschijnsel van de zogenaamde persneutraliteit" of "de zinloze neutraliteit"²⁰. Niet alleen gold neutrale berichtgeving als minderwaardige journalistiek, men twijfelde ook of het *überhaupt* wel mogelijk was. In de woorden van de katholieke journalist Armand Boni klinkt het als volgt: "Ieder van hen [dit zijn de journalisten die werken voor een neutraal persorgaan] komt persoonlijk uit voor een bepaalde levensbeschouwing. Hoe kan de vrucht van dit collectief streven een persneutraliteit voortbrengen?"²¹. Boni's antwoord was

---

16 Voor het enorme succes van de televisie in België vanaf de eerste publieke uitzending op 31 oktober 1953, zie: THEO LUYKX, *Evolutie van de communicatiemedia*, Brussel, 1978, p. 540-548.

17 JAN DERKS, *Over de eer van de journalist*, s.l., 1952, p. 3.

18 ARMAND BONI, *Oude en nieuwe persvraagstukken*, Leuven, 1951, p. 18.

19 Deze woorden zijn van Charles Bernard, de toenmalige voorzitter van het Instituut voor journalisten in België. Zie: CHARLES BERNARD, "La presse et la vie intellectuelle", in *De journalist*, nr. 2, 1953, p. 6.

20 Voor de eerste twee uitspraken zie: ARMAND BONI, *op.cit.*, p. 34-35. Voor de laatste uitspraak werd gedaan door de voormalige directeur van *Le Monde* Hubert Beuve-Méry. Zie: HUBERT BEUVE-MÉRY, "De waarachtigheid van de informatie en persvrijheid", in *De journalist*, nr. 12, 1959, p. 23.

21 ARMAND BONI, *op.cit.*, p. 34-35.

duidelijk : “objectieve berichtgeving in de kranten is op onze dagen een niet-bestaand feit”²².

Toch reageerde de opiniepers niet alleen afwijzend op het groeiende aandeel van de neutrale journalistiek. Algemene berichtgeving omtrent internationale politiek en economie bijvoorbeeld was sinds de Tweede Wereldoorlog steeds belangrijker geworden, ook in de opiniebladen. Daarnaast schoof de dagbladjournalistiek, als reactie op de bondigheid van de audiovisuele berichtgeving, het ideaal van volledigheid en achtergrondinformatie naar voren. Naast de vragen ‘Wie?’, ‘Wat?’, ‘Waar?’ en ‘Wanneer?’, diende voortaan ook de vraag ‘Waarom?’ te worden beantwoord. “Artikelen met verklaring en interpretatie”, daarin was de toekomst van de geschreven pers gelegen²³. Radio en televisie hadden daar wegens de beperkte zendtijd voor berichtgeving geen ruimte voor en werden om die reden weer als minderwaardig voorgesteld. De pogingen om zich door middel van duiding van de audiovisuele media te onderscheiden, maakte dat het aandeel van de neutrale, informatieve berichtgeving, paradoxaal genoeg, ook in de traditionele opiniebladen groter werd. Omstreeks 1960 merkten ook journalisten zelf dat de journalistiek aan het veranderen was : “*le journal d’opinion fait place au journal d’information*”, constateerde bijvoorbeeld Leon Duwaerts²⁴. Dit betekende niet dat de bladen meteen hun ideologische grondslag verloren. Wel werd het aandeel van de neutrale berichtgeving groter en verloor het idee om spreekbuis te zijn van een bepaalde opinie haar vanzelfsprekendheid.

II. Opinie, maar ook waarheid

Het uitdragen van een opinie en het verschaffen van commentaar mochten in het journalistieke discours van de jaren vijftig dan worden gezien als het belangrijkste onderdeel van de berichtgeving, een journalist had van meet af aan ook een informerende taak te vervullen. Hiermee werd het uiteenzetten van de gebeurde feiten bedoeld, en alle opinie-idealen ten spijt moest dat naar waarheid gebeuren. De woorden van de Britse journalist P.C. Scott, “*facts are sacred, but comment is free*”, die in de Belgische perswereld vooral werden aangehaald ter verdediging van de opiniepers en de vrijheid van meningsuiting, wijzen ook op een noodzakelijke eerbied voor de feiten, voor de waarheid²⁵. Zonder de inachtneming van de waarheid kon trouwens ook geen sprake zijn van waarachtige opinie. In die zin gold het “kenbaar maken van de waarheid” als “de eerste plicht van de journalist”²⁶. Dit standpunt werd kort na de Tweede Wereldoorlog door de vooraanstaande journalisten Leon Duwaerts en Joseph Demarteau vastgelegd

---

22 *Idem*, p. 19.

23 *De journalist*, nr. 4, 1960, p. 27.

24 LEON DUWAERTS, “Les agences d’information”, in *Le journalisme, par ceux qui le font*, s.l., 1963, p. 10.

25 Zie onder meer : *Jaarboek*. 1963, p. 165; *De journalist*, nr. 1, 1951, p. 25 en *Idem*, nr. 1, 1954, p. 7.

26 EDGAR SPAELANT, *op.cit.*, p. 18.

in hun deontologisch handboek, dat binnen de Belgische Persbond gold als de officiële journalistieke deontologie²⁷. Ook in de internationale deontologische codes die na de Tweede Wereldoorlog werden opgesteld, stond het eerbiedigen van de waarheid voorop²⁸.

Zonder het eerbiedigen van de waarheid was geen goede journalistiek mogelijk, informerend noch interpreterend: voor journalisten valt of staat de legitimatie van hun werk met de waarheid. Vandaar dat dit in alle deontologische codes een centrale plaats toegemeten kreeg en over het belang ervan een grote consensus bestond en bestaat. Toch moeten ook bij deze norm de nodige kanttekeningen worden geplaatst. Het uitdragen van de waarheid betekende nog niet dat een journalist alle informatie waarover hij beschikte ook openbaar moest maken. “Niets dan de waarheid” was een mooi ideaal, maar “de ganse waarheid” maakte daar geen deel van uit. “De journalist is geenszins verplicht te zeggen al wat hij weet”, luidde het standpunt van Duwaerts en Demarteau²⁹.

In verband met het waarheidsstreven in de weergave van het feitenmateriaal werd onder meer de term objectief gebruikt, waarbij deze werd afgezet tegen het subjectieve commentaar. De mogelijkheid tot zuiver objectieve berichtgeving werd door de betrokken journalisten echter vaak in twijfel getrokken. “*Le souci d’objectivité*” was veeleer een nastrevenswaardig, onbereikbaar ideaal, dan een echte norm³⁰. Immers, een mens – dus ook een journalist – kan zijn eigen opvattingen niet zomaar aan de kant zetten. Wat de mogelijkheid van een echte objectiviteit het meest ondermijnende was het keuze-element³¹. Hoe plichtsbewust men als journalist ook is, bij het samenstellen van het blad moet elke dag weer een selectie worden gemaakt waarbij een intuïtief journalistiek aanvoelen niet kon worden uitgesloten. De journalisten bepaalden welke berichten doorsijpelden en welke niet. Bijgevolg beïnvloedde de levensbeschouwelijke en persoonlijke instelling van de journalisten en van de krant de invulling van het blad als geheel. “*Il n’y eut jamais au palais du Peuple d’objectivité qui fût autre que socialiste*”, schreef René-Pierre Hasquin³². Objectieve berichtgeving was iets relatiefs. In het spoor

27 JOSEPH DEMARTEAU & LEON DUWAERTS, *Rechten en plichten van de journalist*, Brussel, 1951. Duwaerts was aanvankelijk als journalist en later als directeur werkzaam bij de *Gazette de Liège* en was jarenlang actief in de Persbond en de Unie der Katholieke Dagbladen. Duwaerts was hoofdredacteur van het persagentschap Belga en eveneens actief binnen de Belgische Persbond.

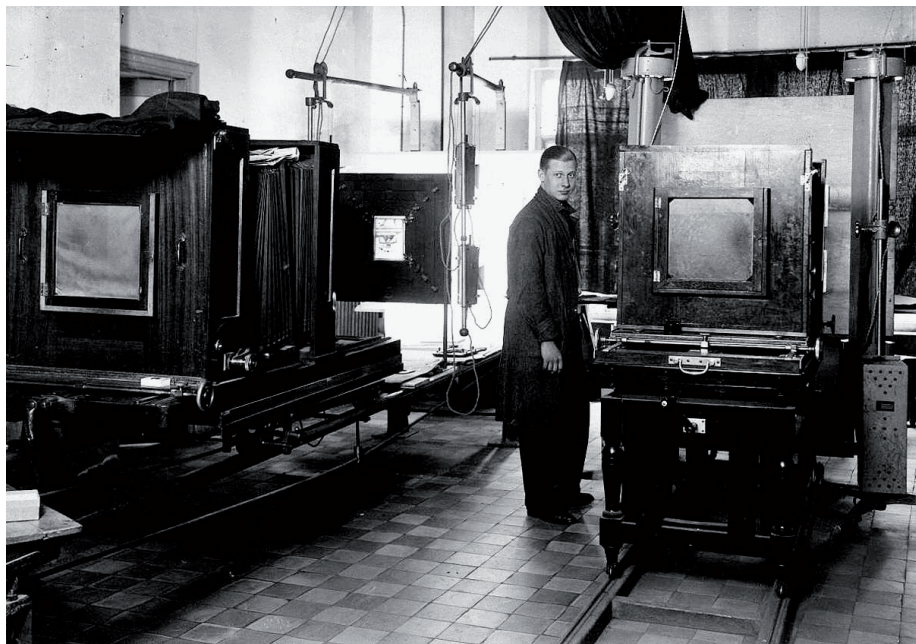
28 Het gaat hier om de Code van Bordeaux, goedgekeurd door de Internationale Federatie van Journalisten in 1954 en de Verklaring der Plichten en Rechten van de Journalist die deze vereniging in 1972 aannam. Zie respectievelijk: *De Journalist*, nr. 5, 1955, p. 28 en *Jaarboek. 1997-1998*, p. 76-77.

29 DEMARTEAU EN DUWAERTS, *op.cit.*, p. 29-30.

30 MARIUS BUFQUIN DES ESSARTS, “Perspectives”, in *Jaarboek. 1949-1950*, p. 34.

31 “Debat De Smaele – Schwoebel”, in DOSFELINSTITUUT, *Informatie en democratie: feiten en toestanden, standpunten*, Brussel, 1969, p. 72-73.

32 RENÉ-PIERRE HASQUIN, *La mare aux canards. La guerre des gazettes provinciales de la libération à nos jours*, Bruxelles, 1991, p. 16.

- Ook in de jaren vijftig gold het belang van foto's in de krant de studio's voor fotografische vergrotingen van de drukkerij S.A.R. te Anderlecht.
(Foto SOMA)

daarvan werd ook de waarheidseis minder absoluut : “zeg me aan welke zijde ge staat en ik zal zeggen wat uw waarheid is”³³.

In plaats van de absolute waarheid werd steeds meer het belang van eerlijkheid in de berichtgeving naar voren geschoven. Zo vormden eerlijkheid en persvrijheid volgens *Le Soir*-redacteur Jean Debeve samen de “*deux règles d'or du métier de journaliste*”³⁴. Meer nog dan de eis tot objectiviteit deed en doet de eerlijkheidseis een beroep op de morele ingesteldheid van de individuele journalist. Hoe men als journalist ook zijn best doet, objectieve berichtgeving blijft een onbereikbaar ideaal, maar met eerlijkheid ligt dat anders. “Objectiviteit bestaat niet, maar eerlijkheid wel”, stelt Ruys en dus heeft een journalist ook de verantwoordelijkheid deze waar te maken³⁵. Met het toenemende belang van de neutrale berichtgeving betekende eerlijkheid ook dat opinie en feitenverslaggeving in de krant duidelijk van elkaar te onderscheiden moesten zijn : “ideaal

---

33 E. ELIAS, “Koppen snellen is hachelijk”, in *De Journalist*, nr. 11, 1957, p. 9. Elias was journalist bij de Nederlandse krant *Nieuwe Rotterdamse Courant*. Zijn lezing werd tevens in het Belgische journalistenblad opgenomen.

34 JEAN-SILVIO DEBEVE, “Regards en avant ...”, in *Jaarboek. 1966-1968*, p. 223.

35 MANU RUYSS, *Interview*, 26.4.2000.

zou zijn dat naast een objectief relaas van feiten afzonderlijke kritiek of commentaar wordt gebracht”, merkte de voormalige *Nieuwe Gids*-redacteur Antoon Breyne in 1959 op³⁶. De voorwaardelijke wijs die hij hierbij aanwendde, wijst erop dat een dergelijke scheiding – hoewel niet helemaal onbekend – nog lang geen algemeenheid was.

III. Verantwoordelijkheid en maatschappelijk belang

“De krant is als de waterdruppel op arduin. Na lange tijd wint het water het van de steen en weet het de steen af te slijten”³⁷.

Journalisten plaatsten het maatschappelijk belang van de journalistiek en de invloed van de pers op de maatschappij voortdurend in het daglicht. De reeds genoemde taakopvattingen omtrent de voorlichting en opvoeding van de lezer legden hiervoor de basis, evenals het idee dat de pers een belangrijke taak te vervullen had binnen de democratie. De levensbeschouwelijk georiënteerde pers van de jaren vijftig zag zichzelf als “levensnoodzakelijk voor de democratie” in die zin dat zij het behoud van het pluralisme waarborgde³⁸. Daarnaast werd ook de meer algemene opvatting gehuldigd dat de pers ten aanzien van de politiek ook een controlerende taak had : de pers als vierde macht of waakhond van de democratie³⁹. Naarmate de opiniepers steeds meer ruimte moest geven aan het informatie-ideaal, kreeg deze laatste opvatting een steeds prominenter plaats. Het commentaar werd in de evolutie naar een meer informatieve pers niet opgegeven, maar stond niet langer automatisch gelijk aan ideologisch gekleurd commentaar. Steeds vaker betekende het een kritische reflectie op het te verslagen nieuws en het politieke gebeuren. De opgang van het journalistieke informatie-ideaal betekende met andere woorden geenszins het einde van het uitdragen van een mening of een opinie; wel werd commentaar steeds vaker de mening van de journalist of van de krant en steeds minder die van een bevoegde instantie.

De vermindering van de rechtstreekse partijpolitieke invloed, die gepaard ging met de opgang van het informatie-ideaal, bracht een grotere zelfstandigheid van de journalistiek met zich mee. Om die zelfstandigheid veilig te stellen, kreeg ook het begrip journalistieke onafhankelijkheid een ruimere invulling : deze journalistieke waarde bleef niet langer beperkt tot onafhankelijkheid van de staat, maar werd hoe langer hoe meer ook onafhankelijkheid ten aanzien van de partijpolitiek. Het ideaal van de journalistieke onafhankelijkheid en de controlerende taak van de pers ten voordele van de democratie, deden ook de journalistieke verantwoordelijkheid toenemen, aldus de journalisten zelf. In de praktijk mogen de controlefunctie en de journalistieke zelfstandigheid echter

---

36 ANTOON BREYNE, “Over pers en parlement”, in *De Journalist*, nr. 6, 1959, p. 22.

37 MANU RUYSS, *Interview*.

38 OSCAR DE SWAEF, “De pers in onze tijd”, in *De Journalist*, nr. 4, 1963, p. 10.

39 LOUIS QUIÉVREUX, “Puissance de la presse”, in *La Lanterne*, 19.6.1962.

niet worden overschat. In de eerste plaats bleven het retorische idealen en geen mens is immuun voor beïnvloeding, ook journalisten niet.

Niet alleen de eigen taakopvatting, maar ook de dagelijkse publicatie van de krant droeg bij aan het idee dat men als journalist een grote maatschappelijke invloed genoot. Een dagblad mag dan een eendagsvlieg zijn, het keert elke dag weer : een enkele druppel oefent weinig invloed uit, maar vele druppels achter elkaar kunnen de steen aantasten. Het idee van het maatschappelijke belang van de pers ging gepaard met de opvatting dat de journalist ten dienste stond van de samenleving : journalist was men niet alleen voor het eigen plezier. Men stelde zijn kennis en diensten ter beschikking van de maatschappij in het algemeen en de eigen lezers in het bijzonder. Binnen de opiniepers betekende de dienende functie in de eerste plaats het “dienen van een man, groep, partij of welbepaalde zaak”. Meer algemeen diende men als journalist het “algemeen belang”⁴⁰. Deze verheven taakopvattingen leidden bij de betrokken journalisten tot een sterk verantwoordelijkheidsbesef, dat bovendien nog werd gevoed door het gevaar op ontsporing in de journalistiek. “Welk een hachelijk ambt. Hoe gevaarlijk is het. Het is spelen met vuur. Spelen met dromen. Spelen met waarden. Welk een reeks verantwoordelijkheden”⁴¹. De mogelijkheden om het vertrouwen van de lezer te schaden door de waarheid onrecht aan te doen en de eigen verantwoordelijkheid te misbruiken, vergrootten alleen maar de verantwoordelijkheid van de journalist.

Journalist zijn was bijgevolg niet zomaar iedereen gegund. Journalisten moesten het waard zijn zulk een verantwoordelijkheid te dragen. Vandaar dat de morele integriteit van de journalist voorop werd gesteld. Een correcte instelling alleen volstond echter niet. Om alle goede intenties ook in de praktijk te kunnen omzetten, diende een journalist stevig in zijn (een enkele keer haar) schoenen te staan. Men moest pogingen tot manipulatie weten te weerstaan. Een journalist die naam waardig, “diende haar op zijn tanden te hebben”⁴².

IV. Journalistiek als roeping

De trots omtrent de eigen professie kwam onder meer tot uiting in het feit dat de journalistiek kort na de Tweede Wereldoorlog werd gezien als een roeping : “*De Standaard* werd gedragen door een kleine maar gemotiveerde en professioneel werkende redactie, waarvan de meeste leden de journalistiek als een tweede natuur en een roeping beschouwden”, schreef Manu Ruys⁴³. Voor de betrokken journalisten impliceerde het

---

40 *Jaarboek. 1949-50*, p. 227.

41 *De Journalist*, nr. 11, 1957, p. 9.

42 JAN VEESTRAETEN, *Afscheid van een krant*, Antwerpen, 1997, p. 16.

43 MANU RUYTS, *Een levensverhaal*, Tielt, 1999, p. 57. Voor andere uitlatingen over de journalistiek als roeping, zie bijvoorbeeld : *De Journalist*, nr. 2, 1950, p. 11; *Idem*, nr. 1, 1953, p. 15; *Jaarboek. 1949-1950*, p. 33 en *Idem, 1957-1958*, p. 244.

idee van de roeping vaak de veronderstelling dat een geroepene, mits de nodige training, ook een goede journalist was : roeping gold als teken van talent en aanleg. Met het idee van de professionele roeping beoogden de journalisten zichzelf en de journalistiek als geheel van een speciale status te voorzien : niet iedereen werd geboren als journalist en de journalistiek kon niet zomaar met eender welk beroep worden vergeleken. “*Je l’ai toujours cru : le journalisme n’est pas un métier comme les autres, c’est une vocation*”, schreef de voormalige *La Dernière Heure*- en *L’Indépendance*-journalist René-Pierre Hasquin⁴⁴. De roeping gaf de journalistieke professie als het ware een extra dimensie waardoor zij – althans volgens de beoefenaars ervan – boven andere beroepen uitsteeg. Deze redenering leidde tot de stelling dat “de journalist in de hiërarchie van de menselijke werkzaamheden een afzonderlijke en zo originele plaats bekleedt dat zij niet behoorlijk kan worden ingeschakeld in een van de sectoren waar de ambachten en beroepen zijn ingedeeld”⁴⁵.

De journalisten wilden zich expliciet onderscheiden van andere beroepen en dan vooral van ambtenaren en bedienden. De bediendestatus werd door de journalisten verworpen. Dit was reeds in 1922 gebeurd tijdens het achtste perscongres in België en ook na de Tweede Wereldoorlog hielden zij aan dit standpunt vast. Zo werd dit principe opgenomen in het deontologische handboek van Duwaerts en Demarteau en stuurde het bestuur van de Algemeen Belgische Persbond in 1950 een brief aan de toenmalige minister van Arbeid en Maatschappelijke Voorzorg waarin zij duidelijk maakten waarom journalisten niet als bedienden konden worden beschouwd⁴⁶. De belangrijkste reden die naar voren werd gebracht, betrof het belang van de journalistieke onafhankelijkheid, opgevat als onafhankelijkheid ten opzichte van de overheid. Een statuut als ambtenaar zou hieraan een einde maken. Het is tevens deze redenering die de journalisten van de geschreven pers ervan weerhield hun collega’s van de radio en televisie als echte journalisten te erkennen. Naast het gegeven dat de gedwongen objectiviteit van de audiovisuele media door de opiniepers als een beperking van de journalistieke vrijheid werd gezien, speelde vooral de rechtstreekse afhankelijkheid van de audiovisuele media ten opzichte van de overheid een rol bij deze afwijzing : de lonen werden uitbetaald door de overheid en de leden van de raad van bestuur werden benoemd door de Kamer en Senaat. Tot 1960 stond deze raad bovendien onder voorzitterschap van de minister van PTT. “Gij zijt ambtenaren, geen journalisten”, luidde het antwoord van de ABP in 1958 op de vraag van de radiojournalisten om tot deze organisatie te mogen toetreden⁴⁷. Het idee dat zij als ambtenaren de journalistentitel niet waardig waren, blijkt ook in de volgende woorden van de voormalige *Nieuwe Gids*-redacteur Theo Luyckx : “In tegenstelling met de

44 RENÉ-PIERRE HASQUIN, *op.cit.*, p. 7.

45 *De Journalist*, nr. 5, 1955, p. 29.

46 Zie respectievelijk : LEON DUWAERTS & JOSEPH DEMARTEAU, *op.cit.*, p. 17-18 en “De journalist en de bediende. Het onderscheid”, in *De Journalist*, nr. 6, 1950, p. 3.

47 ETIENNE-CHARLES DAYEZ, “De radiojournalisten”, in *De Journalist*, nr. 5, 1958, p. 5. Pas in 1960 stelde de Persbond zich open voor journalisten van de audiovisuele media.

journalist die zijn lezer uitvoerige informatie kan mededelen, wordt aan de medewerker van het gesproken nieuws steeds grotere bondigheid opgelegd”⁴⁸.

In de verzuilde context van de jaren vijftig hield het roepingsidee verband met het levensbeschouwelijke opinie-ideaal: “Wij vonden dat wij een roeping hadden, een zekere zending hadden en een standpunt moesten innemen”⁴⁹. De roeping impliceerde een toewijding aan het blad en de bijbehorende principes en de wil zich voor deze principes te engageren. Daarnaast impliceerde het roepingsidee ook een toewijding aan het beroep in het algemeen. Elke dag moest weer een klein wonder worden voltrokken: de geboorte van een blad. Daartoe was totale opoffering vereist, zoals René Hennoumont duidelijk maakt: “*Entrer dans le journalisme, c’est s’engager totalement; c’est faire le don de soi, tant de soi, tant de sa personne que de son temps; c’est refuser la facilité, l’accommodement, l’indifférence, l’insensibilité, le confort moral et parfois matériel*”⁵⁰.

Uit het citaat van Hennoumont komt duidelijk naar voren dat van een journalist werd verwacht dat deze zijn eigen leven in dienst stelde van het blad waar hij voor werkte. Ook elders in zijn memoires wijst deze voormalige journalist daarop: “*Il faut rappeler que le contract de journaliste stipule que tout son temps appartient au journal*”⁵¹. De vereiste opoffering aan het beroep en het blad kreeg in de eerste plaats een temporele invulling: journalist was men dag en nacht. Van vaste werkuren was in de dagbladwereld in de eerste naoorlogse decennia geen sprake. De lange werkdagen van weleer worden door verscheidene journalisten aangehaald⁵². De roeping- en opofferingsidealen impliceerden dat een echte journalist in feite nooit klaar was met werken. Niet alleen gebeurde er voortdurend wel iets dat voor nieuws kon doorgaan, een echte journalist was als het ware voortdurend op zoek naar nieuws; het was zijn natuur.

Vanuit deze ideeën werd de verregaande opoffering dan ook niet als negatief gepercipieerd. Integendeel, het was een gevolg van de liefde voor het vak. De journalistiek was een zwaar beroep waarvoor men alles moest laten; een echte journalist wilde niet anders. Of om het met *La Libre Belgique*-redacteur Ernest Strock te zeggen: “*chien de métier, mais beau métier*”⁵³. Een journalist die zijn taak serieus nam, internaliseerde dit normerende discours en gedroeg zich daarnaar: “een journalist die na vijfendertig uur per week de pen neerlegt? Neen, het werk is nooit af, men heeft nooit gedaan. Dat is het hart van de journalist”⁵⁴. Het persoonlijke offer dat men als journalist moest

48 THEO LUYKX, “Wordt de pers bedreigd door Radio en Televisie?”, in *De Brug*, nr. 3, 1959, p. 158.

49 MANU RUYLS, *Interview*.

50 RENÉ HENNOUMONT, *Des amours de papier. Mémoires impertinentes*, Louvain-la-Neuve, 1990, p. 7.

51 *Idem*, p. 88.

52 Zie onder meer: Louis Van Roy, *Beantwoorde vragenlijst*; RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 88 en RENÉ-PIERRE HASQUIN, *op.cit.*, p. 8.

53 ERNEST STORCK, “Regards en arrière”, in *Aspects de la presse belge*, Bruxelles, 1951, p. 9.

54 LOUIS VAN ROY, *vragenlijst*.

- Manu Ruys was een halve eeuw lang een bevoorrecht getuige van de evolutie in het perlandschap. Jarenlang was hij hoofdredacteur van *De Standaard* en *Het Nieuwsblad*. (Foto KADOC)

brenge, gold, zoals de woorden van Van Roy duidelijk maken, als een criterium om “goede journalisten” te onderscheiden. Hoezeer dit idee bij sommige journalisten is blijven doorleven, blijkt uit de woorden van Lou De Clerck, die in 1985 Louis Meerts opvolgde als hoofdredacteur van de *Gazet van Antwerpen*. In de hoedanigheid van hoofdredacteur meende hij het vuur in de journalistieke harten van zijn redactieleden weer te moeten doen oplaaen : “ik heb van die redacteurs weer journalisten moeten maken”, zei hij⁵⁵. In een brief aan één van die redacteuren maakte De Clerck duidelijk wat hij daarmee bedoelde : “Terwijl op amper een boogschut van de redactie een dubbele moord werd gepleegd, verdwijnt u omstreeks 20.00u van de redactie, niet om u naar de plaats van de misdaad te begeven, maar om huiswaarts te keren. In omstandigheden als deze moet een journalist op de bres blijven staan. Wanneer u een andere mening bent toegedaan, vraag ik mij in alle oprechtheid af of u voor de dagbladjournalistiek überhaupt geschikt is”⁵⁶.

Ondanks alle hoogdravende woorden en het normerende discours blijken verscheidene journalisten in de praktijk naast hun werk op de redactie, mede door het lage loon, nog een bijverdienste te hebben gehad. Het ideaal van de journalist die dag en nacht voor zijn dagblad in de weer is, verhinderde niet dat deze schnabbels door de krant doorgaans zonder problemen werden aanvaard, zolang het werk op de redactie er niet onder leed. Daarmee is niet gezegd dat het hele discours over het offer dat de journalist voor zijn blad en beroep moest opbrengen, enkel loze woorden betrof. De vereiste toewijding had bijvoorbeeld een enorme impact op het gezinsleven van de journalisten. “Vrouwen die met een journalist willen trouwen, zouden een examen moeten afleggen in geduld en incasservermogen”⁵⁷. Deze uitspraak van de Nederlandse journalist Huub Schoondergang blijkt ook op de Belgische perswereld van die jaren van toepassing te zijn. Louis Van Roy gaf te kennen dat hij in de periode dat zijn kinderen klein waren geen vijf zondagen met zijn gezin aan tafel heeft gezeten. Zijn beroep bracht mee dat hij vaak van huis was. Maar, zo voegde hij er aan toe, “een journalist moet niet klagen, hij weet waar hij aan begint”⁵⁸. Uit deze laatste woorden blijkt eens te meer hoezeer het opofferingsideaal deel uitmaakte van de journalistieke identiteit. Het normerende ideaal ging bij vele individuele journalisten duidelijk gepaard met een gewilde opoffering, uit liefde voor het vak : “*Je n’ai eu, au long de ces 45 dernières années de ma vie trépidante qu’un seul hobby : le journalisme*”, schreef René-Pierre Hasquin⁵⁹.

Uit al deze uitspraken blijkt hoezeer de journalistiek in de jaren vijftig, en ook nog veel langer, een mannenwereld was. Uitzonderlijk waren er wel eens vrouwen terug te

---

55 Geciteerd in : JAN VEESTRAETEN, *op.cit.*, p. 32.

56 Geciteerd in : *Idem*, p. 32-33.

57 HUBB SCHOONDERGANG, *Een boekje open over journalisten*, Leiden, 1971, p. 141.

58 LOUIS VAN ROY, *Interview*, 13.4.2000.

59 RENÉ-PIERRE HASQUIN, *op.cit.*, p. 145.

vinden op een redactie, maar in het spreken over het eigen beroep zijn hiervan amper sporen terug te vinden. Vanuit de vooropgestelde normen waaraan een goede journalist moest voldoen, leek het gewoon onmogelijk om als vrouw met een gezin *überhaupt* in aanmerking te komen voor dit beroep. Het ideaalbeeld van de journalist was op en top mannelijk. Over een journalist werd voortdurend in termen van ‘hij’ gesproken. De weinige vrouwelijke journalisten die er waren, blijken zich daarin te hebben geschikt. De voormalige *Standaard*-redactrice Maria Rosseels gaf te kennen dat ze zich binnen de redactie geen vrouw voelde maar journalist⁶⁰. In de reflectie over het eigen beroep en de professionele identiteit is de bezinning over het mannelijke karakter van de journalistiek opvallend afwezig. Voor de journalisten in de jaren vijftig en vroege jaren zestig lijkt het dermate evident te zijn geweest, dat men zich het niet eens realiseerde. Of indien men dat wel deed, het niet het vermelden waard vond. Vrouwen zijn ook na het hier besproken decennium ondervertegenwoordigd gebleven in de perswereld. Aan het einde van zijn carrière stond Manu Ruys aan het hoofd van een redactie van ongeveer 200 mensen; slechts zeven of acht van hen waren vrouwen⁶¹. Ruys is tot 1989 hoofdredacteur van *De Standaard* geweest. Uit de landelijke gemiddelden blijkt een iets groter aandeel van vrouwen, al blijft er sprake van een sterke ondervertegenwoordiging⁶².

In de loop van de jaren zestig verdween het idee van de journalistiek als roeping langzaam uit het journalistieke discours. De verheven toon werd naar de achtergrond verdrongen. Hoewel men niet meer sprak van een echte roeping bleef het belang van de journalistieke gedrevenheid vooropstaan. De liefde en de toewijding voor het vak bleven belangrijke journalistieke vereisen, maar ze werden tot meer reële proporties teruggebracht. “*Le journaliste a cessé d’être sa légende*”, schreef Roger Vervisch, redacteur bij *Le Soir*, in 1963⁶³. Het fenomeen van de persconcentratie begon zich in die periode steeds duidelijker te manifesteren, waardoor ook de werkzekerheid van vele journalisten in het gedrang kwam⁶⁴. Dergelijke problemen en een veranderend tijdsclimaat maakten de journalisten bewuster van het belang van arbeidsvoorwaarden. De scherpe kantjes van de opoffering werden bijgevoeld. Op die manier verloor de journalistiek heel wat van haar mythische allures; het ideaal van de verheven roeping werd stilaan een anachronisme. Uitspraken als “het virus van de perswereld” en “het nieuws is je drug” kwamen in de plaats⁶⁵. De verslinderdheid van vele journalisten aan hun vak en de wil om zich daarvoor ten volle in te zetten, bleef met andere woorden groot.

60 LOUIS DE LENTDECKER, *Van L.D.L. tot Louis De Lentdecker. Memoires*, Antwerpen, 1997, p. 187.

61 MANU RUYSS, *Interview*.

62 In 1983 was 7 % van de journalisten een vrouw, in 1993 13 %. Zie ELS DE BENS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers, gisteren, vandaag en morgen*, Tielt, 2001, p. 186.

63 ROGER VERVISCH, “Propos sur l’évolution de la presse”, in *Jaarboek*, 1936, p. 439.

64 Voor een uitgebreide uiteenzetting over de persconcentratie na de Tweede Wereldoorlog, zie : ELS DE BENS, *op.cit.*, p. 51-102.

65 Respectievelijk : MANU RUYSS, *Een levensverhaal*, p. 298 en HUGO DE RIDDER, *Persvrijdial. Een vlucht uit de emocratie*, Tielt, 2000, p. 44.

V. Ambacht en opleiding

“Men onderschat dat de journalistiek een ambacht is”⁶⁶.

Schijnbaar tegengesteld aan het roepingsideaal is de nadruk die de journalisten in de jaren vijftig legden op het feit dat de journalistiek een echte stiel of ambacht was. Het betrof een stiel die moest worden geleerd, niet door een theoretische opleiding, maar op de werkvloer zelf, met de oudere journalisten als voorbeeld. Het motto ‘al doende leert men’ werd hoog in het vaandel gevoerd. Hoe tegenstrijdig de voorstellingen van de journalistiek als ambacht en als roeping ook lijken, de journalisten uit de late jaren veertig en vijftig wisten deze twee opvattingen met elkaar te verzoenen. De journalistiek was een beroep, een ambacht, maar ook meer. Wilde men tot echt vakmanschap kunnen komen, moest er sprake zijn van een roeping. De roeping van de journalist moet dus niet worden opgevat alsof een journalist van nature de juiste informatie zou weten te verzamelen en goede en mooie artikelen kunnen schrijven, maar als de juiste instelling en aanleg om hiertoe te kunnen komen.

Bij de voorstelling van de journalistiek als een ambacht werd nadruk gelegd op het noodzakelijke leerproces van de jonge journalist : “*L’aspirant journaliste doit bien se dire qu’il ne possédera pleinement son métier qu’après l’avoir pratiqué plusieurs années avec une application courageuse et une fervente générosité*”⁶⁷. De hoofdredacteur, en tevens directeur, van de *Gazette de Liège*, Joseph Demarteau, trachtte met deze woorden jongeren die ervan droomden carrière te maken in de journalistiek, te waarschuwen geen al te grootse verwachtingen te koesteren. Met dat doel werd de leerschool vaak als behoorlijk hard en zwaar voorgesteld. Om uit te groeien tot een volwaardig journalist diende men als jonge kracht helemaal onderaan de ladder te beginnen om zo als manusje van alles het vak door en door te leren kennen⁶⁸. De kleine berichtjes en het verwerken van Belga-verslagen behoorden tot de voornaamste bezigheden van een beginnend journalist : “een journalist moet beginnen met kleine berichtjes binnenland. De waarheid over een schuur die in brand staat, een man die uit zijn boom valt en een vrouw die door een hond gebeten wordt”⁶⁹. Bij zulke artikelen kwam het er niet op aan een groot inzicht of intellect ten toon te spreiden, maar een kort, feitelijk en goed geschreven artikel voor te leggen. Daartoe was vooral veel oefening – of om het met Louis De Lentdecker te zeggen : “een Spartaanse opleiding vereist”. De Lentdecker getuigt hoe hij bij *Het Volk* door Bart Lottegiers werd opgeleid in het vak : “tot drie, vier keer deed hij me stukjes herschrijven. Na een tijdje had ik het systeem door en gaf hem de vierde keer hetzelfde stuk als de eerste keer. Hij zag dat ik het ontdekt had, antwoordde

---

66 MANU RUYSS, *Interview*.

67 JOSEPH DEMARTEAU, *Le journaliste*, s.l., 1952, p. 265.

68 RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 101.

69 GEORGE HEBBELINCK, *op.cit.*, p. 34.

dat het ene stuk niet beter of niet slechter was dan het andere, maar dat het goed was dat ik herbegon, kwestie van de stiel te leren”⁷⁰.

De nadruk op de harde leerschool had niet alleen tot doel om aspirant-journalisten aan te zetten tot bezinning alvorens zich in het journalistieke avontuur te storten. Ook trachtten de journalisten met het benadrukken van de moeilijkheid van hun beroep, het vak – en daarmee ook zichzelf – meer aanzien te geven. Niet alleen de verheven taak in dienst van de democratie en de maatschappij was achtenswaardig, meenden zij, ook hun kunde moest worden gewaardeerd. Voor journalisten die in een dergelijke sfeer zijn gevormd, getuigde het van onaanvaardbare overmoed om zonder deze harde leerschool carrière te willen maken in de journalistiek. Het leerproces maakte immers deel uit van hun beroepstrots. Wie het te leren ambachtelijke karakter negeerde, trapte deze journalisten op hun ziel. De verontwaardiging van René-Pierre Hasquin over de toestand omstreeks 1990 waarbij men tot editorialist of zelfs tot hoofdredacteur kon worden benoemd zonder eerst de hele journalistieke school te hebben doorlopen, getuigt nog van een dergelijke visie⁷¹.

Voor vele journalisten hield het belang dat zij hechtten aan de praktische leerschool op de redactie ook een afkeuring in van een georganiseerde journalistieke vakopleiding. Reeds in 1922 werd een Instituut voor Journalisten opgericht dat in een journalistieke opleiding voorzag, maar veel invloed is er nooit vanuit gegaan. Ook na de Tweede Wereldoorlog prefereerden de meeste journalisten hun jonge collega's op de redactie op te leiden. Wel kwam deze methode steeds meer onder druk te staan onder invloed van de schaalvergroting, de toenemende specialisatie en het stijgend aantal journalisten op een redactie⁷².

Het ambachtelijke karakter van de journalistiek had, door het gebrek aan betere technische middelen en communicatieapparatuur, tevens betrekking op de technische kant van het vervaardigen van een dagblad en op de praktische problemen bij de nieuwsgaring. Berichten konden nog niet digitaal naar de redactie worden doorgestuurd. Zo werd de buitenlandse berichtgeving veelal telefonisch overgebracht aan de redactie, waar deze vervolgens op plaat werd vastgelegd. Jammer dat de verbinding vaak werd verbroken, herinnerde Van Roy zich⁷³. Ook de verslaggeving van binnenlandse gebeurtenissen had zo haar eigen problemen. Een redacteur die op reportage ging, werd vaak vergezeld van een chauffeur, opdat het verslag reeds in de auto kon worden geschreven. Op die manier kon de journalist bij zijn aankomst op de redactie meteen met de andere berichten voor

70 LOUIS DE LENTDECKER, *op.cit.*, p. 70.

71 RENÉ-PIERRE HASQUIN, *op.cit.*, p. 9.

72 MARCEL STJINS, “Ontwikkelingen en huidige toestand van de Vlaamse dagbladpers”, in *Jaarboek*, 1957-1958, p. 345 en JEAN-SILVIO DEBEVE, “Regards en avant...”, in *Jaarboek*, 1966-1968, p. 227.

73 LOUIS VAN ROY, *Interview*.

- In de vijftiger jaren werd de krant met de hand gemonteerd. Tekstlijnen en fotoclichés worden samengesteld tot een bladzijde.
(Foto SOMA)

die dag aan de slag. Om van een tijdige terugkeer op de redactie verzekerd te zijn, gold de regel dat een journalist die met de wagen op reportage was nooit de snelweg mocht nemen ⁷⁴. Indien er een ongeluk gebeurde en de doorgang werd versperd, kon men de snelweg immers niet meer verlaten. Het risico dat een artikel niet meer geplaatst kon worden omdat de journalist met zijn verhaal vastzat in het verkeer mocht niet worden genomen.

Journalisten uit de jaren vijftig koppelden het ambachtelijke karakter van hun beroep aan een ideaal van veelzijdigheid. Het zetten en drukken van een blad in de jaren vijftig vereiste nog veel handenarbeid en in tegenstelling tot vandaag werden alle vereiste etappes bij het vervaardigen van een dagblad als één geheel gezien. Tot het leren van de journalistieke stiel behoorde ook het zetten en drukken, zodat men als journalist in geval van nood kon bijspringen om de krant op tijd op de drukpersen te krijgen ⁷⁵.

---

⁷⁴ *Idem.*

⁷⁵ *Idem.*

René Hennoumont maakt in zijn memoires duidelijk hoezeer het gebeuren in het zettens- en drukkersatelier deel was van de journalistiek: “*le journalisme avait ses bruits, ses odeurs, ses lumières*”. Wat hem op de redacties van vandaag daarentegen het meest treft is “*l’absence d’odeurs; plus de plomb, plus d’encre, plus de papier*”⁷⁶.

De visie van de journalistiek als ambacht had tevens betrekking op het redactionele werk zelf. Niet alleen schreef men nog met pen en papier. In een tijd waar een universitair geschoolde op de redactie een uitzondering vormde en de veelzijdigheid troef was, werd het schrijven van een artikel veel minder als zuiver intellectuele arbeid gezien dan nu. Natuurlijk diende een journalist over de nodige intellectuele capaciteiten en inzichten te beschikken, maar goede journalistieke arbeid betekende in de eerste plaats het schrijven van duidelijke en bondige artikelen. Het kwam er niet op aan een opvallend verhaal met een grote kop te schrijven, maar een goed gestructureerd en helder stuk. Op basis van enkele lijnen verslaggeving moest een degelijk artikel worden opgesteld. Wie een dergelijke techniek beheerste, beheerste zijn stiel. Het schrijven van een artikel was met andere woorden een soort technische of ambachtelijke kunde: “een vakbekwaam journalist is een goed ‘*artisan*’, is de beoefenaar van een nobel ambacht”⁷⁷. Het gegeven dat de redacties in de jaren vijftig uit een beperkt aantal personen bestonden, maakte dat de journalisten bovendien over zeer uiteenlopende onderwerpen moesten berichten. Een journalist diende dan ook van vele markten thuis te zijn, in tegenstelling tot de latere gespecialiseerde journalisten. Het veelzijdigheidsideaal van de journalistieke wereld in de eerste naoorlogse decennia kreeg met andere woorden niet alleen een praktisch-technische, maar ook een inhoudelijke invulling.

De nadruk op de journalistiek als een ambachtelijke kunde belette niet dat journalisten ook de vereiste intellectuele kracht in de verf trachtten te zetten. Onder meer Georges Detaille, de toenmalige voorzitter van de Algemeen Belgische Persbond, wees daar op in 1957: “Naast talent en het schikken van de algemene gedachten als de grondslag van de journalistiek, moet de journalist ook over intellectuele capaciteiten beschikken”⁷⁸. De intellectuele capaciteiten die hier worden vooropgesteld moeten echter minder worden begrepen als gespecialiseerde kennis, dan als het vermogen en de wil om de waarheid na te streven en morele oordelen te kunnen vellen. In die zin was intellect een onmisbare – maar niet de enige – vereiste. Deze visie is in de loop der jaren steeds meer onder druk komen te staan. Niet alleen groeiden redactie en drukkerij met de komst van steeds meer geavanceerde technieken verder uit elkaar, ook het veelzijdigheidsideaal in verband met het redactionele werk moest aan belang inboeten. Naarmate steeds meer jonge universitair opgeleiden hun intrede deden in de journalistieke wereld, werd vanaf

⁷⁶ RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 15 en 20.

⁷⁷ VAN DER VET, “Praktijk van de dagbladjournalistiek”, in *Informatie. Cahiers over massacommunicatie*, nr. 4, 1970, p. 29.

⁷⁸ *Het Laatste Nieuws*, 9.11.1957.

de jaren zeventig het ambachtelijke element in het journalistieke zelfbeeld weggedrukt. In plaats daarvan werd het idee dat de journalistiek echte intellectuele arbeid en gespecialiseerde kennis vereist, steeds meer in de verf gezet. De journalist in de gedaante van de gespecialiseerde universitair heeft de journalist als trotse veelzijdige en bekwame ambachtsman naar de achtergrond verdrongen.

VI. Aanzien van het beroep

De steeds weerkerende verheerlijking van het eigen beroep in het journalistieke discours van de eerste naoorlogse decennia had, zoals gezegd, onder meer tot doel het maatschappelijke aanzien van de journalistiek enigszins te vergroten. Immers, ondanks de verheven taak en roeping die de journalisten zichzelf toedichten, stonden zij maatschappelijk gezien niet hoog aangeschreven. De discrepantie tussen het zelfbeeld van de journalisten en de wijze waarop de buitenwereld hen percipieerde, kon soms erg groot zijn. Zo herinnerde de voormalige *Nieuwe Gids*-journalist Antoon Breyne zijn toehoorders er tijdens een congres in 1969 aan dat “het journalistisme in veel kringen ook vele jaren niet als een beroep werd beschouwd”⁷⁹. Nu moet hierbij worden opgemerkt dat ook journalisten in de hier besproken periode, zoals reeds vermeld, hun vak vaak uitdrukkelijk wensten te onderscheiden van andere beroepen. Ook zij beschouwden de journalistiek niet als gelijkstaand aan andere, meer conventionele beroepen. Toch was het niet deze opvatting waar Breyne naar verwees. Immers, journalisten wensten hun vak niet te vergelijken met andere beroepen omdat zij meenden dat de journalistiek deze oversteeg in belang en waarde. De “kringen” die Breyne voor ogen had, zagen de journalistiek echter als minderwaardig, zodanig zelfs dat zij het journalistenvak de term ‘beroep’ niet eens waardig achtten.

Naar aanleiding van een reportage over de mijnramp in Marcinelle in augustus 1956, beschreef de toenmalige *Vooruit*-journalist Georges Hebbelinck de houding van de bevolking ten aanzien van journalisten als volgt : “De journalist leeft van andermans ongeluk. Hij drinkt bloed van onschuldige slachtoffers. Wanneer hij een traan wegpinkt is hij hypocriet. Hij is onbetrouwbaar. Hij belooft geheimen te bewaren en telefoneert naar zijn blad. Ik zou nooit met een journalist willen trouwen. Hij is nooit thuis en zit overal waar het niet deugt”⁸⁰. De aversie ten aanzien van de perswereld is duidelijk. Journalisten werden beschouwd als een groepje profiteurs en fantasten die leefden van het leed van anderen en dat bovendien op een volstrekt gewetenloze manier deden. Wat ter discussie stond waren de morele kwaliteiten van de perswereld in het algemeen en van de journalisten in het bijzonder. Natuurlijk was niet iedereen een dergelijke, extreme mening toegedaan, maar de integriteit van de journalisten werd regelmatig in twijfel

79 ANTOON BREYNE, “De sociale toestand van de journalist”, in *Referaten van het tweede Vlaamse congres voor communicatiewetenschap*, Gent, 1969, p. 30.

80 GEORGE HEBBELINCK, *op.cit.*, p. 76.

- Louis De Lentdecker, één van de bekendste journalisten van de voorbije vijftig jaar. Sinds eind jaren veertig maakte hij naam als commentator van ophefmakende rechtszaken en assisenprocessen. (Foto KADOC)

getrokken. Het gegeven dat hun voornaamste taak erin bestond dingen kenbaar te maken aan een groot publiek maakte van journalisten bij voorbaat onbetrouwbare figuren. Een geheim of een voorval dat men liever verborgen hield, was bij hen per definitie onveilig.

Naast de morele integriteit ontkwamen ook de intellectuele capaciteiten van journalisten niet aan kritiek. Hoewel, zoals gezegd, ten overstaan van jonge kandidaat-journalisten het ambachtelijke karakter van de journalistieke professie werd benadrukt, was ook de vereiste intellectuele kwaliteit een gevoelig punt, zeker als het door buitenstaanders ter discussie werd gesteld. Verontrust stelden de journalisten in 1963 bijvoorbeeld het volgende vast: “*ils ravalent singulièrement notre profession et ne la rangent pas parmi les professions intellectuelles*”⁸¹. Deze bevinding stond te lezen in het verslag van het drieëndertigste congres van de Algemeen Belgische Persbond als onderdeel van een ruimer onderzoek naar de reputatie van journalisten.

De journalisten schreven de aversie bij de bevolking ten aanzien van de journalistiek in de eerste plaats toe aan de lage verloning, de onzekerheid van het beroep, de onregelmatige werktijden en het gebrek aan een specifieke opleiding. “De grootste reporters verdienen niet eens een betamelijke wedde”, schreef Georges Hebbelinck over de situatie kort na de Tweede Wereldoorlog⁸². Ouders zagen hun zonen bijgevolg niet graag de journalistiek instappen. Om hun inkomen enigszins te verhogen, wijdden vele journalisten zich aan het ‘schnabbelen’. Deze term verwijst naar het geheel van mogelijke bijverdiensten voor journalisten zoals bijkomende correspondenties voor andere bladen of het verzorgen van het ‘beknopt verslag’ van de openbare vergaderingen in de Kamer⁸³. Ondanks deze bijverdiensten bleef het inkomen van journalisten in de jaren vijftig en zestig erg laag.

Naast het financiële aspect en het verwijt dat een journalist nooit thuis was, zorgde ook het gebrek aan vertrouwdsheid met het beroep voor het nodige wantrouwen. De bevolking kende de kranten en de daarin verkondigde meningen wel, maar de personen achter deze bladen bleven in grote mate verborgen. Journalisten schreven voortdurend, maar zelden over zichzelf of over hun eigen werkzaamheden⁸⁴. “Hoe komt het dat de pers over alles schrijft, uitgenomen over wat er bij haar omgaat”, vroeg de hoofdredacteur van *Het Laatste Nieuws* Marcel Stijns zich in 1950 af⁸⁵. Een antwoord hierop had hij niet, maar het is wel duidelijk dat Stijns deze gang van zaken sterk betreunde. Temeer daar hij de mening was toegedaan dat de bevolking daardoor “de houding en de

81 JOSEPH DEMARTEAU, “La réputation du journaliste”, in *De journalist*, nr. 3, 1963, p. 17.

82 GEORGE HEBBELINCK, *op.cit.*, p. 22.

83 Voor dit verslag deed men een beroep op de journalisten die van op de perstribune de debatten volgden. zie: MANU RUYTS, *Een levensverhaal*, p. 281.

84 Dit onderzoek is gebaseerd op dit schrijven over het eigen beroep en de eigen werkzaamheden. Het gebeurde dus wel, maar slechts in beperkte mate. Deze reflectie over de eigen professie voltrok zich voornamelijk in de eigen kring.

85 MARCEL STIJNS, “De pers en het openbare leven”, in *De journalist*, nr. 1, 1950, p. 9.

gebruiken van de pers” niet begreep en ze dus ook niet naar waarde kon schatten. Het niet begrijpen van de pers leidde tot een onderwaardering, zo redeneerde onder meer ook Jacques Guyaux : “*nous le constatons tantôt, seuls ceux qui ne connaissent pas ou connaissent mal le journalisme peuvent penser que c’est un métier facile*”⁸⁶. Juist omdat de journalisten zichzelf zo’n belangrijke taak toedichten en van een enorme professionele trots getuigden, werd het onbegrip bij de bevolking als erg pijnlijk ervaren. Anderzijds bevestigde het de journalist in zijn rol van onbegrepen dienaar van de maatschappij en maakte het het persoonlijke offer dat hij daarvoor diende te brengen nog groter; een journalist kreeg niet eens de erkenning voor zijn offer. Paradoxaal genoeg kon het gebrek aan maatschappelijke erkenning bijdragen aan de beroepstrots van de journalist.

Het negatieve imago van de pers werd evenwel niet door iedereen gedeeld. Het vermeende bohémiengehalte en het vage onbekende van het persgebeuren vormden tegelijkertijd de aantrekkingskracht van het beroep : “de geheimzinnige waas waarin de perswereld omhuld blijft, prikkelt de belangstelling”⁸⁷. Wat bij een groot deel van de bevolking voor het nodige onbegrip zorgde, bleek anderen net tot de verbeelding te spreken. Het romantiseren van het journalistenberoep werd bovendien bevorderd door films en romans waarin journalisten als heldhaftige onderzoekers werden afgebeeld.

De journalisten waren zich terdege bewust van het maatschappelijke beeld van hun beroep en velen onder hen wensten dat ook te veranderen. Of de reacties nu positief of negatief waren, voor de meeste journalisten zelf waren ze gestoeld op verkeerde vooronderstellingen over hun vak. Het idee dat het gebrek aan vertrouwde met de journalistieke activiteiten een onderwaardering van het beroep tot gevolg had, leidde tot de stelling dat die onbekendheid moest worden bestreden. Een artikel van Leon Duwaerts uit 1958 over de taak van de pers, lokte bij zijn collega van Marcel Stijns dan ook de volgende reactie uit : “Dit artikel is welkom omdat het in een ruimere kring tot een beter begrip zal leiden over het wezen van de pers”⁸⁸. Pas als een dergelijk begrip aanwezig was, zouden de journalisten kunnen proberen een breder maatschappelijk draagvlak te vinden voor hun verheven taakopvatting en de trots die zij daaruit putten. Daartoe moest men echter niet alleen de eigen taakopvatting ingang doen vinden in de maatschappelijke consensus. Ook moest het bestaande beeld worden bestreden. Een eerste opvatting die de journalisten aan de kaak wilden stellen betrof de karakterisering van journalisten als bohémiens, nietsnutten, romantici of avonturiers : “de film en allerhande anecdoten over journalisten hebben tot gevolg dat aan journalisten veel lichtvaardigheid en zin voor avontuur en overdrijving wordt toegeschreven. Het is goed om daar af en toe eens tegen in te gaan”⁸⁹. De reeds besproken waarschuwingen

---

86 JACQUES GUYAUX, “La critique dans la presse quotidienne”, in *Jaarboek*, 1957-1958, p. 245.

87 MARCEL STIJNS, “De pers en het openbare leven”, p. 9.

88 MARCEL STIJNS, “Een gewetenszaak. De eer van ons beroep”, in *De journalist*, nr. 1, 1958, p. 1.

89 *Idem*, p. 1.

- Georges Hebelinck, communist en verzetstrijder, werd na de oorlog hoofdredacteur van de krant *Vooruit*.
(Foto AMSAB)

ten aanzien van jonge kandidaat-journalisten om geen al te romantisch beeld van de journalistiek op te hangen, vormden een eerste poging. Tegenover het romantische en avontuurlijke beeld werd binnen de perswereld van de jaren vijftig en zestig zelf sterk de nadruk gelegd op de vereiste inzet; een journalist moest hard werken. Het is ook in die zin dat de nadruk op de journalistiek als ambacht moet worden begrepen.

Naast de vooroordelen over journalisten als avontuurlijke dromers en onverantwoordelijke musketiers, zetten de journalisten zich ook in om de vooroordelen omtrent hun morele en intellectuele capaciteiten te ontcrachten. “*On croit parfois notre métier facile, mais ce métier exige une promptitude et une sûreté de jugement, une aisance d’écriture, un esprit de curiosité, une souplesse intellectuelle qui forme un ensemble de qualités rarement réunies en un seul talent*”⁹⁰. De stelligheid waarmee Jacques Guyaux, voormalige hoofdredacteur van *Le Journal de Charleroi* en voorzitter van de ABP, wees op de noodzakelijkheid van verheven morele en intellectuele kwaliteiten voor een journalist duldde geen tegenspraak. Het onvoorwaardelijke geloof in de volgende stelling vormde de drijfveer achter deze strijd voor meer maatschappelijke erkenning: “de journalist heeft recht op een standing in verhouding met zijn speciale roeping”⁹¹. De nood aan een hoger maatschappelijk aanzien werd dermate gevoeld dat de Algemeen Belgische Persbond de bevordering ervan als een van haar taken beschouwde⁹². Desondanks bleef de reflectie over het eigen beroep overwegend plaatsvinden binnen de beroepsgroep zelf. Erg veel succes hebben deze pogingen dan ook niet gekend.

De beperkte mate van succes mag echter niet alleen aan de geslotenheid van de journalistieke beroepswereld toegeschreven worden. Ook de dubbelzinnigheid die het journalistieke zelfbeeld kenmerkte, werkte dit tegen. Het romantische beeld werd immers niet alleen bestreden, maar ook zelf uitgedragen zoals bij de bespreking van het opofferingsidee reeds duidelijk is geworden. Ook in de getuigenissen van journalisten over de voldoening die hun beroep hen verschaftte, kwamen al gauw elementen uit het romantiserende discours boven drijven: “dit vak vult ons met zijn glans, zijn opwinding houdt ons staande”⁹³. Verder benadrukte men herhaaldelijk de verrukking die de journalist kan kennen bij zijn eerste reportage of als hij zijn eerste eigen artikel afgedrukt ziet staan, evenals de voldoening die het journalistenberoep in het algemeen verschaft⁹⁴. Het romantiserende discours werd door de journalisten met andere woorden zelf in stand gehouden. Zelfs het financiële aspect werd daar in opgenomen: “*L’aristocratie*

90 JACQUES GUYAUX, “La critique dans la presse quotidienne”, p. 245.

91 FERDINAND DE SMET, “A la section des Flandres de l’AGPB”, in *De journalist*, nr. 2, 1950, p. 11.

92 MARIUS BUFQUIN DES ESSARTS, “Perspectives”, in *Jaarboek*, 1957-1958, p. 243.

93 *De journalist*, nr. 11, 1957, p. 9.

94 Zie onder meer: RENÉ HASQUIN, *op.cit.*, p. 24-26; RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 19; MANU RUYS, *Een levensverhaal*, p. 1 en ESTELLE GOLDSTEIN, *D’hier et d’aujourd’hui : souvenirs*, Bruxelles/Paris/Amiens, 1967, p. 153-154.

des ratés” noemde *Le Peuple*- en *Le Soir*-journalist Léon Léonard zijn beroepsgenoten uit de jaren vijftig⁹⁵.

Het bestrijden van het maatschappelijke romantische persbeeld in de maatschappij lijkt in de eerste plaats vooral een functionele taak te hebben gehad in de strijd voor meer beroepserkenning. Men wilde als journalist serieuzer genomen worden. Daarnaast is het echter duidelijk dat de nadruk op de belangrijke en verantwoordelijke taak van de journalist en de vereiste inspanning wezenlijke elementen waren van de journalistieke identiteit. Elementen die zij combineerden met een uiterst romantische opvatting van het beroep. Opwinding en serieuze verantwoordelijkheid waren niet tegengesteld, maar complementair.

VII. Collegialiteit

Na de relatie tussen de maatschappij en de journalistiek te hebben bekeken, moeten ook de relaties binnen de journalistieke wereld zelf in het vizier worden genomen. Ondanks de levensbeschouwelijke tegenstellingen die de journalistieke wereld van de hier besproken periode kenmerkten, was er sprake van een enorm saamhorigheidsgevoel. Dé twee begrippen die werden aangewend om dit uit te drukken waren collegialiteit en confraterniteit. “Confraters”, zo begon menige toespraak binnen de ABP⁹⁶. Journalisten waren niet zomaar collega’s van elkaar, maar broeders en zielsgenoten. Hiermee is meteen ook duidelijk dat de verbondenheid tussen journalisten de ruimte van het eigen redactielokaal oversteeg. Binnen de beroepsvereniging gold de collegialiteit of de beroepssamenhorigheid als een soort norm, een voorgeschreven houding. Duwaerts en Demarteau legden deze zelfs vast in hun deontologische handboek⁹⁷.

Toch bleef het niet bij een normerende regel of een ver ideaal. Verscheidene journalisten getuigden van een werkelijk bestaande collegialiteit binnen het journalistieke milieu van de jaren vijftig en zestig. *La Wallonie*- en *Le Peuple*-journaliste Estelle Goldstein bijvoorbeeld schreef over de periode kort na de Tweede Wereldoorlog het volgende : “*À cette époque, une atmosphère chaleureuse régnait parmi les journalistes*”⁹⁸. Of om het met Manu Ruys te zeggen : “collegialiteit was geen ijdel woord”⁹⁹. De collegialiteit of het gevoel van verbondenheid steunde niet zozeer (of lang niet alleen) op individuele vriendschappen. Veeleer was er sprake van een beroepsbewustzijn of -identiteit, steunend

⁹⁵ Geciteerd in : RENÉ-PIERRE HASQUIN, *op.cit.*, p. 24.

⁹⁶ Voorbeelden zijn onder meer terug te vinden in : *De journalist*, nr. 2, 1952, p. 11; *Idem*, nr. 1, 1954, p. 2; *Idem*, nr. 2, 1956, p. 9; *Idem*, nr. 1, 1959, p. 12 en *Jaarboek*, 1957-1958, p. 7.

⁹⁷ LEON DUWAERTS & JOSEPH DEMARTEAU, *op.cit.*, p. 108.

⁹⁸ ESTELLE GOLDSTEIN, *op.cit.*, p. 135.

⁹⁹ MANU RUYTS, *Een levensverhaal*, p. 105. Ruys kwam tot deze vaststelling bij de bespreking van de activiteiten van de groep Belgische verslaggevers in Kongo in de jaren 1959-1960.

op een zelfde levenswijze, bezigheden en beroepsopvattingen. “Een soort cultuur, leven in eenzelfde biotoop”, noemde Ruys dit. Men was niet alleen katholiek, socialist of liberaal, men was vooral journalist. Het gevoel van verbondenheid had betrekking op verschillende niveaus. Het meest evident was de saamhorigheid tussen de leden van een bepaalde redactie. Daarnaast strekte de collegialiteit zich ook ruimer uit : tussen de redactieleden en het technische personeel en tussen de journalisten van verschillende bladen en levensbeschouwingen.

De verbondenheid tussen de journalisten van eenzelfde redactie had hoofdzakelijk betrekking op het gegeven dat men samen werkte aan hetzelfde eindproduct : de krant. “De ene werkte voor de andere, naam had geen belang”, getuigde Louis Van Roy. De persoonlijke ambitie werd aan de kant geschoven, wat telde was het eindproduct : “wij werkten voor de beste krant”, vervolgde hij ¹⁰⁰. Binnen de opiniepers vormde ook de reeds besproken levensbeschouwelijke grondslag van de eigen krant hierbij een factor van belang. De verbondenheid tussen de redactieleden onderling kan in zekere zin worden gezien als de vertaling van de verbondenheid van de redactieleden met hun krant. De identiteit van de krant verschafte de redacteuren afzonderlijk en de redactie als geheel een identiteit. Ook de kleinschaligheid van de krantenbedrijven in de jaren vijftig en het gegeven dat ook de uitgevers nog veel dichter bij de redactie stonden, droegen hieraan bij.

Toch lijkt Van Roy een wel erg geïdealiseerd beeld weer te geven. Binnen elke redactie deden zich conflicten voor en men werkte ook voor de persoonlijke eer en voldoening. Wel is het zo dat de persoonlijke naam van de journalist inderdaad veel minder van belang was dan vandaag. Dit kwam onder meer tot uiting in het feit dat artikelen gedurende de jaren vijftig lang niet altijd werden ondertekend, ook niet met initialen. Het fenomeen van ondertekening was zeker niet onbekend. In *La Libre Belgique* bijvoorbeeld waren in de jaren vijftig al naamondertekeningen terug te vinden op de voorpagina en in *Le Peuple* stonden af en toe de initialen van de auteurs vermeld. Algemeen genomen was het echter nog vrij ongewoon om artikelen te voorzien van een auteursnaam.

Journalisten voelden zichzelf niet alleen verbonden met hun blad, ze werden er door de buitenwereld ook als vertegenwoordigers van gezien. Het meest uitgesproken was dit het geval bij vooraanstaande hoofdredacteurs die met hun dagelijkse opinie-artikel het gezicht, de stem en het geweten van hun krant vormden (en dus wel bij naam bekend waren) ¹⁰¹. Maar ook elke gewone redacteur was een vertegenwoordiger van zijn blad, zo stelden Duwaerts en Demarteau in hun deontologische handboek ¹⁰². Dit bracht voor de betrokken journalisten de nodige consequenties met zich mee : de buitenwereld diende aan het voorkomen en aan de persoon van de journalist de waardigheid van zijn krant te kunnen aflezen. Voor Demarteau en Duwaerts betekende dit onder meer

---

100 LOUIS VAN ROY, *Interview*.

101 *De Journalist*, nr. 11, 1957, p. 9.

102 LEON DUWAERTS & JOSEPH DEMARTEAU, *op.cit.*, p. 89.

dat een journalist in functie fatsoenlijk gekleed diende te gaan en aandacht moest schenken aan zijn manier van praten, “zowel naar vorm als naar inhoud”¹⁰³. Dergelijke formele zaken moesten bijdragen aan het maatschappelijke aanzien van de journalist. Van Roy benadrukte dat het niet bij normering alleen bleef: “ik lette op mijn gedrag en op mijn stijl. Dat was toen heel algemeen. Een man die in een krant schrijft, moet vertegenwoordiger zijn van zijn krant”¹⁰⁴. Het respect en de liefde voor het eigen blad en beroep brachten dat met zich mee.

De vaak verregaande identificatie met de eigen krant had tot gevolg dat het voor journalisten een zware klap was om het eigen blad over kop te zien gaan, iets wat vanaf de jaren zestig steeds vaker gebeurde. Zo verklaarde de *Standaard*-redacteur Louis De Lentdecker het volgende: “Ik was een slaaf van die krant. Toen de zaak in 1976 failliet ging, heb ik gehuild. Niet omdat mijn loopbaan en mijn inkomen gevaar liepen, maar omdat de krant kapot ging”¹⁰⁵. Ook René Hennoumont beschreef het verlies van zijn tijdschrift, *Pourquoi Pas ?*, op vergelijkbare wijze: “*J’ai assisté à de bien lamentables spectacles au cours de ma carrière; aucun ne fut plus triste que la fin de Pourquoi Pas ? C’est le titanic, un grand bateau qui coule, capitaine en tête. C’est moins ma situation que la disparition de ce journal qui m’a tant apporté et à qui j’ai beaucoup donné*”¹⁰⁶. Dergelijke taal werd ook verwacht van een toegewijde journalist.

Ondanks het verheven discours moet de verbondenheid van de journalist met het blad waar hij of zij voor werkte, en het zichzelf ten dienste stellen daarvan, enigszins worden gerelativeerd. Zowel De Lentdecker als Hennoumont stelden hun bedreigde carrière weliswaar ondergeschikt aan het belang van de krant, maar men was zich wel bewust van iets als een carrière. Bovendien eindigde de loopbaan van een journalist lang niet altijd bij het blad waar deze was begonnen¹⁰⁷. De trouw aan een blad was veeleer een serieel gegeven. Voor heel wat journalisten veranderde de titel waarvoor zij schreven door maatregelen van bovenaf, zoals fusies of redactionele samenwerkingsverbanden tussen verschillende bladen. Andere journalisten veranderden op eigen houtje van werkgever. Gezien de sterk ideologisch gekleurde organisatie van het journalistieke landschap kon worden verwacht dat deze mobiliteit zich tussen bladen van eenzelfde strekking voltrok, maar dit blijkt lang niet altijd het geval geweest te zijn.

---

103 *Idem*, p. 89.

104 LOUIS VAN ROY, *Interview*.

105 LOUIS DE LENTDECKER, p. 165.

106 RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 8-9.

107 Enkele voorbeelden van de voormalige journalisten die de vragenlijst beantwoord hebben: Pierre Thonon schreef voor *La Cité* en *La Meuse*, evenals voor de tijdschriften *Spécial* en *Pourquoi Pas ?*. Zijn collega Roland Salembier werkte voornamelijk voor *La Dernière Heure*, maar heeft tijdelijk ook voor *Nord-Éclair* en *Nord-Matin* geschreven. Sébastien de Raet van zijn kant werkte zowel voor *La Dernière Heure*, *Pourquoi Pas ?*, *La Wallonie*, *Le Peuple* en *La Lanterne*. *La Libre Belgique* en *Le Soir* waren dan weer de werkgevers van Marie-Madeleine Arnold. Aan Vlaamse zijde kan Raf Bonte worden genoemd die voor *Het Laatste Nieuws* en *Het Nieuwsblad* schreef. Het gaat allemaal om journalisten die kort na de Tweede Wereldoorlog aan de slag gingen en tot aan hun pensioen voor verschillende bladen schreven.

• Bedrijvigheid op de redactie van een geïllustreerd blad in 1944.
(Foto SOMA)

Een overstap naar bladen van een andere strekking was echter niet in alle gevallen mogelijk. Zo getuigde Jan Veestraten bijvoorbeeld dat men er bij de *Gazet van Antwerpen* zelfs tot in de jaren zeventig, alvorens te solliciteren, maar beter aan kon doen om naar de eucharistieviering te gaan. “Want”, zo schreef hij, “er kwam gegarandeerd een vraag over het evangelie van de voorbije zondag”¹⁰⁸. Bovendien werd ook een verklaring verwacht van de pastoor die stelde met een trouwe kerkganger te maken te hebben. Een eerdere loopbaan bij bijvoorbeeld een socialistisch blad zou dan ook erg bezwaarlijk zijn geweest. Ook als een dergelijke overstap wel mogelijk was, werd het de betrokken journalisten niet altijd in dank afgenomen. Zo getuigt René Hennoumont dat het feit dat hij reeds eerder voor het socialistische blad *Le Monde du Travail* had gewerkt, hem op de redactie van de liberaal georiënteerde *La Meuse*, zijn volgende werkgever, niet door iedereen in dank werd afgenomen. “*On doutait de moi*”, schreef Hennoumont¹⁰⁹. Anderzijds geeft de volgende getuigenis van Manu Ruys aan dat de ideologische normering niet altijd en overal even strikt moet worden gezien: “privé doe je wat je wil, maar als journalist onderschrijf je

¹⁰⁸ JAN VEESTRATEN, *op.cit.*, p. 111-112.

¹⁰⁹ RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 77.

de stellingen van het blad”¹¹⁰. De persoonlijke achtergrond van een redacteur deed er voor hem niet zo toe, zolang hij zijn werk verrichtte in de Vlaams-katholieke geest van *De Standaard*. Het feit dat de krant ook vrijzinnige redacteurs heeft gehad, vormde voor Ruys geen probleem. Toch wist Ruys zijn verontwaardiging niet te verbergen over de wens van de huidige *Standaard*-hoofdredacteur Peter Vandermeersch om de krant te willen openstellen voor “jeugdige, linkse krachten” om op die manier de concurrentie met *De Morgen* aan te gaan. “Hij was zelfs bereid ontevreden redacteurs van die krant aan te nemen”, schreef Ruys en dat was voor hem duidelijk een stap te ver¹¹¹.

De journalistieke collegialiteit had niet alleen betrekking op de verhoudingen binnen eenzelfde redactie of dagbladonderneming, maar deed zich ook gelden tussen journalisten van verschillende, vaak concurrerende bladen. Estelle Goldstein is hierin heel duidelijk: “*Je le répète, un des apanages les plus suprenants, c’était la pratique de la solidarité entre journalistes de feuilles adverses*”¹¹². Ruys’ volgende woorden maken duidelijk hoe die collegialiteit tussen concurrenten moet worden opgevat: “je kon heel hard tegen elkaar schrijven, je kon elkaar de grond intrappen met je artikelen, maar je had respect voor elkaar als mens”¹¹³. Dit wederzijdse respect was voor Ruys duidelijk ook een noodzakelijke houding. Het respecteren van je collega’s gold als norm, zo ook binnen het officiële discours van de Algemeen Belgische Persbond. Frans Fischer bijvoorbeeld, journalist bij *Le Peuple*, sprak in de hoedanigheid van voorzitter van de Persbond in 1958 over de “wet van de confraterniteit”¹¹⁴.

Deze voorgeschreven collegialiteit bleek in de eerste plaats bij de werkzaamheden en omgangsvormen tussen verslaggevers die zich op een zelfde onderwerp of domein concentreerden. René Hennoumont beschrijft in zijn memoires hoe hij zich als jonge journalist elke morgen naar het Luikse politesecretariaat begaf: “*j’y retrouvais mes confrères des autres journaux*”¹¹⁵. De plaatselijke verslaggevers vormden er als het ware een gemeenschap. Het eenvoudige gegeven dat men elkaar steeds weer trof tijdens de uitoefening van zijn job en samen zat te wachten op meer informatie, maakte dat er een soort groepsgevoel ontstond. Hennoumont heeft naar eigen zeggen uit deze ontmoetingen veel geleerd, doordat de behulpzaamheid en de samenwerking tussen de journalisten van de verschillende Luikse bladen in die jaren volgens hem erg groot was. Ook onder de parlementaire verslaggevers lijkt er een gelijkaardige persgemeenschap te hebben bestaan. Ook zij ontmoetten elkaar voortdurend op de perstribune en Ruys

---

110 MANU RUYS, *Interview*.

111 Id., *Een levensverhaal*, p. 357. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat Ruys’ verontwaardiging hierover kaderde in een meer algemeen ongenoegen over het verminderde belang van de katholieke en Vlaamse gedachtegoed op de *Standaard*-redactie.

112 ESTELLE GOLDSTEIN, *op.cit.*, p. 153.

113 MANU RUYS, *Interview*.

114 LEON DUWAERTS, “De pers gisteren, heden, morgen”, in *De journalist*, nr. 1, 1958, p. 2.

115 RENÉ HENNOUMONT, *op.cit.*, p. 22.

spreekt zelfs over een “gilde” waartoe bijna alle parlementaire verslaggevers van de jaren vijftig behoorden ¹¹⁶. Ook verdeelden zij de bijverdienste van het ‘beknopt verslag’ onder elkaar.

Meer nog dan de binnenlandse verslaggevers waren de buitenlandse verslaggevers vaak op elkaar aangewezen. Zo volgden de te verslagen gebeurtenissen in Kongo elkaar in 1959 en 1960 zo snel op, dat er bijna permanent een groep Belgische journalisten aanwezig was. Manu Ruys, die tot de gegadigden behoorde, getuigde van een sterke verbondenheid binnen dit persgroepje : “wij waren uitstekende collega’s, over de meningsverschillen heen” ¹¹⁷. Ook hier legde hij de nadruk op het gegeven dat de ideologische scheidslijnen die de journalistieke wereld van de jaren vijftig zo sterk bepaalden, door de journalisten zelf in hun omgang met elkaar werden overbrugd. Concurrenten gedroegen zich als vrienden en collega’s. Een zelfde toon sprak tevens uit de getuigenissen van Louis Van Roy over de periode waarin hij als sportjournalist de buitenlandse verslaggeving verzorgde : “wij maakten daar een gemeenschap van, wij zochten elkaar op, iedereen vertelde het zijne” ¹¹⁸.

Een meer algemene samenhang binnen de perswereld kwam bijvoorbeeld tot uiting in het cafébezoek. Brussel vormde in de hier besproken periode hét perscentrum van het land, vele redacties waren daar gevestigd. “De journalisten vonden elkaar in de cafés”, vertelde Van Roy. “Zo leerden wij mekaar beter kennen. Wij lachten met elkaar en wij waardeerden elkaar” ¹¹⁹. Uit deze cafécultuur blijkt eveneens hoezeer de journalistieke wereld een mannenwereld betrof. De zorg voor de kinderen en het huishouden werd aan de vrouwen overgelaten. Doordat de krantenbedrijven inmiddels uit het centrum zijn weggetrokken is dit element voor een groot deel verloren gegaan. “Een verarming”, noemde Van Roy dit.

VIII. Tot slot

Uit het, vaak erg hoogdravende, journalistieke discours van de jaren vijftig en de vroege jaren zestig komt een sterk geïdealiseerde beroepsidentiteit, een positief zelfbeeld en een groot zelfbewustzijn als beroepsgroep naar voren. Journalisten waren erg trots op hun beroep. Men had een vak met een belangrijke maatschappelijke taak die, hoe ze ook werd ingevuld, een grote verantwoordelijkheid met zich meebracht, aldus de journalisten zelf. Of het nu ging om het uitdragen van een opinie, het voorlichten en leiden van de massa of het bewaken van de democratie en het pluralisme, goede journalistiek was onmisbaar. Als beoefenaar van een dergelijk nobel ambt moest men dan ook aan heel

---

116 MANU RUY, *Een levensverhaal*, p. 281-282.

117 Id., *Interview*.

118 LOUIS VAN ROY, *Interview*.

119 *Idem*.

wat voorwaarden voldoen. Niet alleen diende men over een grote schrijfvaardigheid te beschikken, men moest vooral eerlijk en oprecht zijn, van het vak houden, een grote collegialiteit ten toon spreiden en van een verregaande opofferingsgezindheid getuigen. Een echte journalist leefde voor zijn vak.

Het is duidelijk dat het discours een erg geïdealiseerd beeld weergeeft. Meer dan de journalistieke werkelijkheid uit de jaren vijftig brengt het de toenmalige journalistieke norm naar voren. In het discours werd een romantisch ideaalbeeld geschapen, een na te streven voorbeeld waaraan de verdiensten van de individuele journalist werden afgemeten. De titel van journalist moest men, ook en vooral voor de officiële erkenning en bescherming ervan, verdienen. Dit betekent echter niet dat het discours los stond van de situatie op de werkvloer, integendeel. Naast het voorhouden van een na te streven voorbeeld, trachtte men in het discours immers de journalistieke gang van zaken te verdedigen en de feitelijke beperkingen, zoals de verregaande afhankelijkheid ten opzichte van politieke partijen, op te werpen tot journalistieke deugden. De praktijk volgde niet alleen het zelfbeeld, het beeld volgde tevens de journalistieke praktijk. Bovendien lijken de journalisten het normerende discours en het journalistieke zelfbeeld in grote mate te hebben geïnternaliseerd en het ideaalbeeld te hebben nagestreefd. Journalisten hielden dan ook veel van het vak. De voormalige *La Nouvelle Gazette*-journalist Francis Boite, sprak in naam van zijn collega's als volgt over het journalistenberoep : "*Ils pensaient comme moi : ... un métier qui est le plus beau ... et notre raison de vivre*"¹²⁰.

---

* NELE BEYENS (°1978) studeerde geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit van Amsterdam. Op dit moment is zij verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, waar zij werkt aan een proefschrift over politiek en cultureel herstel na de Tweede Wereldoorlog in Nederland en Frankrijk.

---

120 FRANCIS BOITE, "Nos marathons de presse", in *Jaarboek*, 1960, p. 444.